

Balla Tibor alezredes:

A MAGYAR KIRÁLYI 41. HONVÉD HADOSZTÁLY A 10. ISONZÓI CSATÁBAN (1917. MÁJUS 12.–JÚNIUS 6.)

ÖSSZEFOGLALÓ: Az Isonzó folyó mentén zajlottak le a 20. század első világméretű háborújának talán legvéresebb ütközetei. A Júliai-Alpok Krn hegytömbje és az Adriai-tenger közötti, 80 km hosszú frontszakaszon az olaszok 1915 júniusától 1917 szeptemberéig 11 nagyobb csatában próbálták Ausztria–Magyarország csapatainak védelmét áttörni. Az isonzói arcvonal stratégiai legfontosabb pontjain mindegyik csatában harcoltak magyar katonák, akik a császári és királyi hadsereg, valamint a magyar királyi honvédség alakulataihoz tartoztak. Az isonzói csata a harcba vetett erőket és eszközöket tekintve felülmúlta a korábbi csaták méreteit.

KULCSSZAVAK: 41. honvéd hadosztály, Kostanjevica, kavernák, Boroević vezérezredes

Az olasz támadás fő célja a Karszt-fennsík déli részén található Hermada-magaslat elfoglalása és a további Trieszt felé történő előretörés volt, amelyet az 3. olasz hadsereg 16 hadosztályának kellett megvalósítania. Május 23-án mintegy 40 km szélességben, az Adriai-tengertől Plaváig terjedő szakaszon indult meg az olaszok fő támadása. Előrenyomulásukat 130 repülőgép támogatta. Május 14-én egyetlen rohammal birtokba vették a Kuk hegyet, a Görz és Tolmein között elterülő Bainsizza–Heiligengeist-fennsík déli részén két kilométer szélességben kis tért nyertek, és a Hermada lábáig jutottak. A Monarchia csapatainak június 4-én megindult ellencsapása megállította a támadókat. Mindkét oldalon magas volt a hadifoglyok száma: 27 000 olasz és 24 000 osztrák–magyar katona számára ért véget a háború. A 10. isonzói csata végeztével az olaszok 160 000, a védők pedig 76 000 fős veszteséget könyvelhettek el.¹

A budapesti 41. honvéd hadosztály 1916 decemberében érkezett az orosz hadszíntérről az olasz frontra, ahol az Isonzó-hadsereg tartalékként a császári és királyi XXIII. hadtest kötelékében kiképezték és felkészítették az Isonzó mentén folytatandó harcokra. 1917. január közepén a császári és királyi VII. hadtest kötelékébe lépett, ahol kiképezését folytatták. 1917. február 15-én az isonzói front déli szakaszán, Kostanjevica környékén harcoló császári és királyi 14. gyaloghadosztályt váltotta fel. Ott folytonos és váltakozó szerencsével járó előtárcsapatokat folytatott egészen május elejéig.²

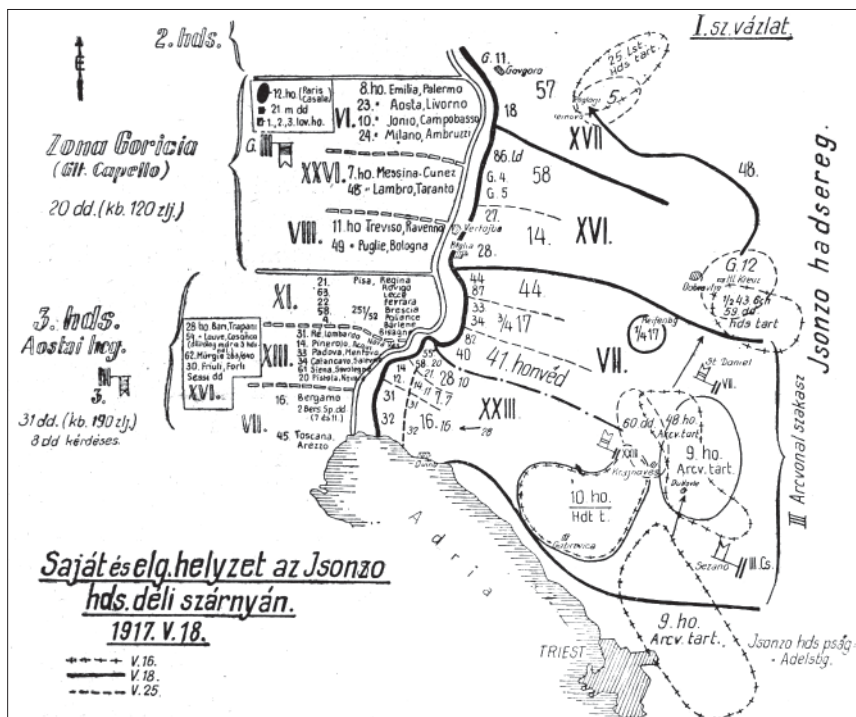
Az 1917. május 12-én kezdődött 10. isonzói csatát három időszakra oszthatjuk:

- 1917. május 12–16-ig az olaszok az egész isonzói arcvonalat hatalmas erejű tüzérségi tűzzel árasztották el. Támadásuk fő iránya a Fajti Hrib magaslat környékén a császári és királyi VII. hadtest északi és a hozzá csatlakozó XVI. hadtest déli szárnya volt.

¹ Vitéz Dorombay József – Reé László (szerk.): A magyar gyalogság. A magyar gyalogos katona története. Reé László Könyvkiadó- és Terjesztővállalat, Budapest, 1940, 364–366.

² Berkó István (szerk.): A magyar királyi honvédség története. 1868–1918. Kiadja a M. Kir. Hadtörténelmi Levéltár, Budapest, 1928, 328.

- Május 20. és 28. között a támadások a Karszt-fennsíkon, a VII. hadtest déli szárnya, a 41. honvéd hadosztály és a XXIII. hadtest Hudi Lognál élesen előreugró arcvonala ellen (a császári és királyi 28., később a 10. gyaloghadosztály) irányultak.
- A harmadik időszak, június 4-től 6-ig a XXIII. hadtest kötelékében a Kostanjevica–Versic–Flondar–San Giovanni-vonal elfoglalására irányuló, tervszerű osztrák–magyar ellentámadásokat foglalja magában.

1. vázlat Az 1917. május 18-i helyzet

Forrás: Nyáry Brauner Iván: A 41. honvéd hadosztály a tizedik Isonzo-csatában. Magyar Katonai Szemle, 1934. 7. füzet, 2.

A 10. isonzói csatában a 41. honvéd hadosztály a korábbi harctéri tapasztalatokra épült új elvek szerint harcolt, ezredeit már mélységben tagozta, állásrendszere több vonalból állt. A vonalak közötti közbeeső terepet géppuskafélszkekkel és reteszállásokkal erősítették meg, azért, hogy a betört ellenséget a tartalékok minél könnyebben megsemmisíthessék. A 10. isonzói csata kezdetén a 41. honvéd hadosztály a császári és királyi 5. hadsereg (1917. május 18-án elnevezését Isonzó-hadseregére változtatták) III. arcvonalszakaszán (amelyet a VII. és XXIII. hadtest alkotott), a VII. hadtest alárendeltségében tartotta Kostanjevica körüli állásait. Északról a VII. hadtest 17. közös gyaloghadosztálya, délről a XXIII. hadtest császári és királyi 28. gyaloghadosztálya volt a szomszédja.³

³ Nyáry Brauner Iván: A 41. honvéd hadosztály a tizedik Isonzo-csatában. Magyar Katonai Szemle (MKSZ), 1934. 7. füzet, 1.

1917. május 10-től az olasz tüzérség napról napra fokozta tevékenységét. Az osztrák–magyar magasabbparancsnokságokat és a tartalékok álláspontjait zavarótűz alatt tartotta, a tüzérség lőtávolságán kívül eső területeket – főként Suta és Preserje községeket – pedig repülőgépekről bombázták. Május 14-én a pergőtűzzé fokozódó olasz tüzérségi tűz dél körül érte el a csúcspontját, a 41. honvéd hadosztály Kostanjevica körüli állásai és drótakadályai ekkorra már mindenütt megrongálódtak. Az olasz gyalogság 12 órakor támadásra indult a hadosztály jobb szárnya, a 23., 24. és 25. védőkörletek ellen. Az olasz támadás teljes kudarcot vallott, mivel 16 órára a végrehajtott magyar ellentámadás következtében, már a korábban az 1. a. vonalba visszahúzódtott tábori őrsök is eredeti állásaikat foglalták el. A harc elcsitulása után, a nap hátralévő részében csupán a tüzérségi tűz folytatódott váltakozó hevességgel.

Május 15-én az olaszok a 41. honvéd hadosztály északi szomszédjánál, a 17. közös gyaloghadosztálynál hajtottak végre eredménytelen támadást. A 41. honvéd hadosztály tüzérsége az olasz gyalogság támadáshoz történt gyülekezését még csírájában elfojtotta, így arra azon a szakaszon nem került sor.

Május 15. és 22. között az ellenséges tüzérségi tűz élénksége alábbhagyott, csendesebb időszak következett, csupán május 16-án próbálkoztak az olaszok egy eredménytelen támadással az északi szomszéd 17., valamint a déli szomszéd 28. közös gyaloghadosztálya ellen. A 41. honvéd hadosztály csapatai az előző napokban erősen megrongálódott akadályok és állásrészek kijavítására fordíthatták idejüket, mert az említett időszakban az olasz tüzérség és az aknavetők csak a hátsó összeköttetési vonalakra tüzeltek erősebben.⁴

Május 21–22-én az ellenséges tüzérség tevékenysége megélénkült és a járőrtevékenység is egyre fokozódott, majd május 23-án az olasz gyalogság az osztrák–magyar VII. hadtest egész arcvonalán támadásba lendült. Az olaszok most teljes erejükkel a 41. honvéd hadosztály ellen fordultak, és mindenáron Kostanjevicán keresztül akartak Vojščica irányában áttörni. A támadást egész éjjel tartó heves aknavető- és tüzérségi tűz vezette be, amely 23-án dél előtt folytatódott. Ennek eredményeként a hadosztály előtti akadályokat dél magasságában már szétlőtték, továbbá az 1. a. és 1. b. vonal nagy részét betemették az ellenséges tüzérségi lövedékek.⁵

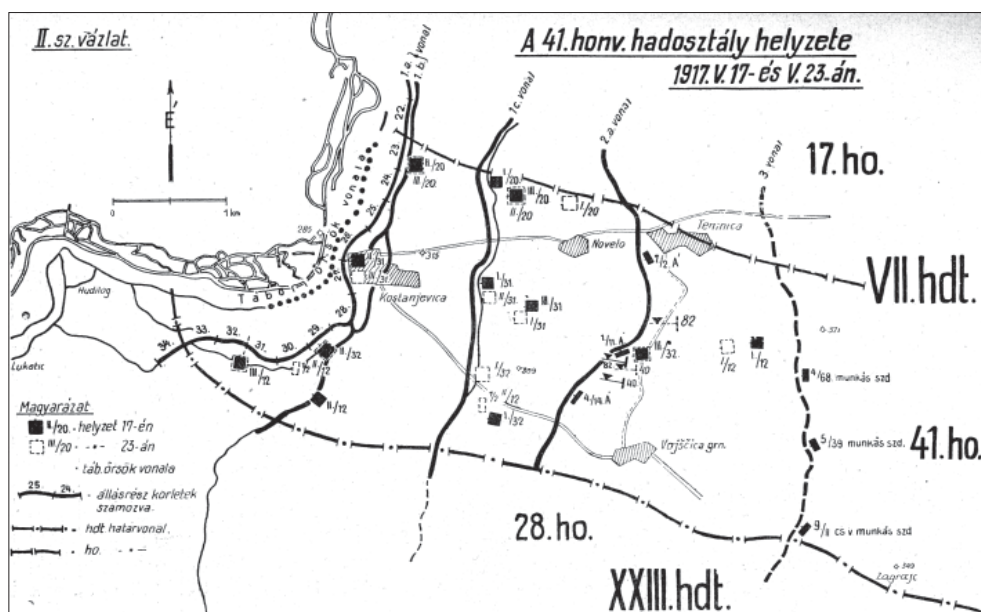
Az olasz drótakadályokon már kora reggel széles rohamátjárókat nyitottak. Az első olasz támadóhullámok kilenc órakor indultak meg a hadosztály arcvonala ellen, a tábori őrsök egy részét viaszorították. Délben az ellenség több sikertelen kísérlet után elérte a 41. honvéd hadosztály főállását,⁶ az olasz gyalogság főként a 25. és 28. védőkörletek ellen tört előre, de ott a védekező honvédcsapatok tüzérségi zárótűzében, valamint az elhárító géppuska- és puskatűzben a támadások összeomlottak. Kisebb olasz osztagoknak sikerült ugyan a 27. körlet északi részébe behatolniuk, de azokat a honvédek hamar kivetkék onnan. Délután négy órakor az olasz tüzérség tűzhatása elérte a tetőpontját, a lövegtűz néhány magyar kaverna bejáratát felgyújtotta, azok közül néhányat azonnal ki kellett üríteni. A hadosztály Kostanjevicánál húzódozó állásait ekkorra már teljesen rommá lőtték. Ebben a helyzetben indult meg az olasz tömegtámadás a 41. honvéd hadosztály egész arcvonala ellen,

⁴ Uo. 2–5.

⁵ Nyáry Brauner Iván őrnagy: A 41. honvéd hadosztály a 10. isonzói csatában. Hadtörténelmi Levéltár (HL), Budapest, Tanulmánygyűjtemény (Tgy.), 583., 3.

⁶ Jungwirth Géza nyá. őrnagy: A m. kir. 41. honvéd gyaloghadosztály rövid története. 1914–1918. XI. 8. HL Tgy. 239/I.

az egyik olasz gyalogsági támadó hullám a másikat követte.⁷ Az osztrák–magyar tüzérségi zárótűz hatalmas veszteségeket okozott a támadóknak. A fáradságtól támadó olaszok a 20. honvéd gyalogezred III. zászlóaljának 23–25. számú védőkörleténél elérték a drótakadályokat, de a roham a honvédek igen hatásos elhárító tüzeiben összeomlott. A 32. honvéd gyalogezred II. zászlóaljának 28–30. és 33. számú védőkörletében egyidejűleg elkezdődött kézigránát- és közelharc zajlott, amely az olasz támadók megfutamodásával végződött. A 12. honvéd gyalogezred III. zászlóaljának járőrei üldözőbe vették a visszavonuló olaszokat, sok hadifoglyot ejtettek és több géppuskát zsákmányoltak.⁸

2. vázlat A 41. honvéd hadosztály helyzete május 17-én és 23-án

Forrás: Nyáry Brauner Iván: A 41. honvéd hadosztály a tizedik Isonzo-csatában. Magyar Katonai Szemle, 1934. 7. füzet, 3.

Csupán a 26. és 27. számú védőkörletek szakaszhatárán sikerült az olaszoknak a honvédek 1. a. vonalába és állásaiba betörniük, főként azért, mert ott a nagy por és füst miatt a betörési ponthoz legközelebb eső Ludwig-kaverna gyalogsági figyelői későn vették észre a betörési tényét,⁹ így a szakasz magyar védő legénysége (a 31. honvéd gyalogezred III. zászlóalja 12. századának fele) már nem tudott időben kijutni a 150 méterrel hátrább található Ludwig-kavernából. Az olaszok két zászlóaljjal Kostanjevica déli szegélyén előrenyomultak, és a település keleti peremét birtokba vették. Az olasz támadó zászlóaljok részei onnan észak felé kanyarodtak, egyes osztagok pedig Novello irányában a 315. magaslati pontig törtek előre, sőt járőreik az 1. c. vonalig jutottak.

A 31. honvéd gyalogezred III. zászlóaljának parancsnoka a legelső olasz betörést észlelve elrendelte az igen erős tüzérségi tűz alatt álló 1. b. vonal megszállását. A zászlóalj egyik

⁷ Uo.

⁸ Nyáry Brauner Iván: HL Tgy. 583., 4–5.

⁹ Jungwirth Géza: HL Tgy. 239/1.

századát az olasz támadás a kavernában érte, amely parancsnokával együtt fogságba esett. Egy másik századparancsnok alakulatát túl korán rendelte az 1.b. vonal megszállására, így a honvédszázad a súlyos veszteségek miatt teljesen harcképtelenné vált.¹⁰

A betörési ponttól délre eső *Rudolf-kavernában* lévő szakasz (a 31/III. zászlóalj 12. honvédszázadának egynegyede) ellenlökést hajtott végre, de az olasz túlerővel szemben visszavonult, majd később csatlakozott a megindult ellentámadáshoz.

A község keleti felén található *Maxim-kavernánál* elhelyezett löszerraktár 10 óraker gigyulladt, a robbanások 14 óra 30 percre tartottak. Az ellenség északi irányú támadása ezután a *BK 12 kavernát* érte meglepetésszerűen. Az ott lévő honvédeket (a 31/III. zászlóalj 12. századának az 1.b. vonalban harcképtelenné vált katonái) az olaszok ellenállás nélkül elfogták. Az attól nyugatra található *Ciszterna kavernában* tartózkodók (a 31/III. zászlóalj 9. századának egynegyede) nem tudtak kitörni, mert annak bejáratán a faburkolat gigyulladt, az ott tartózkodók is hadifogságba kerültek.

Az előzőtől északra fekvő *Hans-kavernában* tartózkodó honvédeknek (a 31/III. zászlóalj 9. századának fele) nehezen bár, de sikerült kitörniük, és egy ellenlökéssel a fogságba esett bajtársaikat kiszabadították. Az ellenséget a Kostanjevica északi peremén futó út mentén visszaszorították, majd a 26. védőszakasz jobb szárnyán megkapaszkodtak, és ottani állásukban ki is tartottak.

Amikor az olasz áttörést a szomszéd védőkörletek is felismerték, rögtön a betörési hely elreteszelésére törekedtek. Például Tamer Sándor főhadnagy a 31/III. zászlóalj 9. századának felével végrehajtott ellentámadása során Kostanjevica északi szegélyét megtisztította, a helység keleti peremén lévő ellenséget géppuskatűzzel lefogta és a 26. védőkörlet északi részének 1.a. vonalát visszafoglalta, majd onnan további ellenséges erők előrejutását megakadályozta. A 27. védőkörlet déli részében Merz József hadnagy sikeresen tartotta magát katonáival addig, míg a szomszédos zászlóalj körletéből erősítést kapott, és így ellentámadást indíthatott.

Az áttörési hely elreteszelésére Kostanjevicától északra a *Kálmán-futóárokban* a 20. honvéd gyalogezred III. zászlóaljának fél százada, délre a 4. reteszállásban a 32. honvéd gyalogezred II. zászlóaljának tartalék fél százada, a 28. védőkörletbeli kiűrt állásrészek legénysége, a 12. honvéd gyalogezred tartalékában lévő II. zászlóalj két százada csoportosult.¹¹

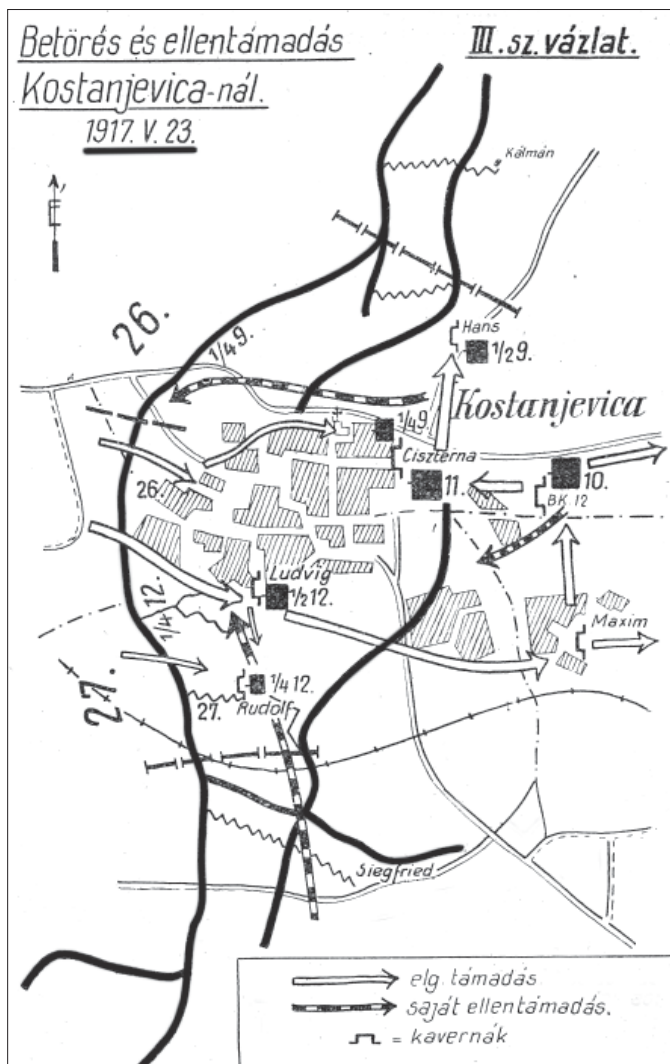
A Kostanjevicától északra és délre az 1.b. vonal mentén, sőt attól keletre is, az állások felgöngyölítése céljából előrehatolt ellenséges osztagok már kemény és géppuskákkal is megerősített védelemben ütköztek. A reteszállás védői több sikeres ellentámadást hajtottak végre, foglyokat ejtettek és az olaszokat Kostanjevica romjaiig szorították vissza. A tüzérség oldalazó tüzével elreteszelte a községbe jutott olaszok útját és zárótüzével megakadályozta nagyobb olasz tartalékok beérkezését.¹²

Az ezredtartalék, a 31. honvéd gyalogezred II. zászlóaljának parancsnoka, nemes Herczegh Géza százados még mielőtt parancsot kapott volna, elhatározta, hogy 18 óraker két gyalog- és egy fél géppuskás századdal ellenlökést hajtott végre. (Az ellentámadáshoz később az ezredparancsnokság még egy századot, majd a dandárparancsnok a hadosztálytartalékból a 31. honvéd gyalogezred I. zászlóalját is rendelkezésre bocsátotta.) A 31. honvéd gyalogezred fél zászlóaljának támadása Szilárd Béla főhadnagy parancsnoksága alatt 19 óraker indult az 1.c. vonalból. A főhadnagy fél zászlóalja az olasz osztagokat visszavetette, Kostanjevica keleti szegélyét birtokba vette, és a parancsnok sebesülésével mit sem törődve tört előre.

¹⁰ Nyáry Brauner Iván: MKSZ 1934, 5–7.

¹¹ Nyáry Brauner Iván: MKSZ 1934, 7–9.

¹² Nyáry Brauner Iván: HL Tgy. 583., 6.

3. vázlat *Betörés és ellentámadás Kostanjevicánál május 23-án*

Forrás: Nyáry Brauner Iván: *A 41. honvéd hadosztály a tizedik Isonzo-csatában. Magyar Katonai Szemle, 1934. 7. füzet, 8.*

A községben elkeveredett harc folyt, az olaszok a házak között géppuskaállásokat létesítettek, magukat befészkeltek, és ellenlökésekkel próbálták megtartani a drágán szerzett területet. Egyes házcsoportokban még körülzárva is hevesen védekeztek, és csak lépésről lépésre hátráltak. A Szilárd-csoport részei azonban a községen áttörtek, és az 1.a. állást visszafoglalták. Közben több fogságba került bajtársukat sikerült kiszabadítani, akiket az olaszok még nem tudtak hátraszállítani, közülük a legtöbben azonnal fegyvert ragadtak, és részt vettek a harcban. A IV. reteszállás csapatai (a II/32. és a II/12. zászlóalj részei) csatlakoztak a Szilárd főhadnagy vezette támadáshoz, és a 28. számú védőkörletet este 21 óra visszafoglalták; azzal az 1.a. vonalon keletkezett áttörési hézagot bezárták. A 31. gyalogezred I. zászlóalja, amely az 1.c. vonal megerősítésére nyomult előre, az ellenség utolsó ellenállását is megtörte.¹³

¹³ Nyáry Brauner Iván: HL Tgy. 583., 6–7.

Az olaszok heves tüzérségi előkészítéssel és friss tartalékok bevetésével még többször megkísérelték korábbi területi nyereségük visszaszerzését. A II/31. honvéd gyalogzászlóalj és a III/31. zászlóalj részei (Tamer Sándor főhadnagy és Mercz József hadnagy) azonban minden támadást visszavertek, Kostanjevica biztosan az ellenőrzésük alatt maradt. A szomszédok elleni erős ellenséges támadások sem vezettek eredményre.¹⁴ A 41. honvéd hadosztály ezen a napon összesen 17 olasz rohamot vert vissza.¹⁵

Az éjszaka folyamán az I/31. zászlóalj átvette a hadosztály 25–27. számú védőkörleteit, a II/31. zászlóaljat és a III/31. zászlóalj részeit pedig a 2. a. vonal mögé vonták vissza. A császári és királyi VII. hadtestparancsnokság számolt az újabb olasz áttörési kísérettel, ezért a 12. honvéd gyalogezred I. zászlóalját a 41. honvéd hadosztály rendelkezésére bocsátotta, a hadtesttartalékot (a császári és királyi 46. gyalogezred II. és IV. zászlóalja) pedig a Vojšćicától északkeletre eső területre vonta össze.

A Kostanjevicán át tervezett ellenséges áttörés végeredményben az osztrák–magyar XXIII. hadtest északról történő átkarolását célozta, amelyet a 41. honvéd hadosztály hiúsított meg.

Május 24-én az olaszok részben új erőkkel, ismét Kostanjevicánál akartak áttörést végrehajtani. Az ellenséges tüzérségi tűz egész napon át váltakozó hevességgel folytatódott. Az első gyalogsági támadás 8 óra 20 perckor indult a hadosztály 24–28. számú védőkörletei ellen. A támadó olasz gyalogság zömét állásaiból való kilépés után azonnal összehangolt és megsemmisítő osztrák–magyar tüzérségi tűz kötötte le. A délelőtt folyamán az ellenség többször is megpróbálta a betörést, de azok még a drótakadályok előtt összeomlottak. A tüzérségi zárótűzön túljutott olasz osztagok a honvédek gyilkos kézigránát- és puskatűzében, vagy kézitusában semmisültek meg. 16 óra után az olasz támadások ismét Kostanjevica elérésére és a tőle közvetlenül északra eső arcvonalszakaszra irányultak. A hatásos osztrák–magyar tüzérségi tűz ellenére az olasz gyalogság néhol mégis elérte a drótakadályokat, ott azonban a védők hősiességgel visszaverték őket. Az elszigetelt támadások este 21 óráig tartottak, de az olaszok sehol sem tudtak a védőállásokba behatolni. Ezen a szakaszon az olasz Barletta-dandár 137. és 138. gyalogezredei támadtak, mintegy 1000 méter szélességű támadási sávban. Jellemző, hogy minden lépésre 6 támadó olasz katona jutott.¹⁶ Az éjszaka során az előterep megtisztítására kiküldött járőrök több foglyot ejtettek.

Május 25-én már virradatkor megélénkült az olasz tüzérség tüze, amely azonban észrevehetően gyengébb volt, mint az előző napon.¹⁷ Reggel nyolc órakor erősebb olasz járőrök próbáltak a hadosztály állásai felé közeledni, de azokat az osztrák–magyar tüzérségi tűz azonnal visszazavarta. Aznap délután 14 órakor a hadosztály egész körletét heves tűz borította be, és 17 órakor a 28–30. védőkörletek ellen az olasz gyalogság támadóhullámai törtek előre. A támadást a 41. hadosztály tüzérségének zárótüze hiúsította meg. Ugyanerre a sorsra jutott a 17 óra 30 perckor a 31–33. védőkörletek ellen megindult támadás is. 18 óra után újabb olasz gyalogsági támadóhullámok törtek elő a hadosztály közepén található 25–30. védőkörletek ellen. Ez a próbálkozás szintén az akadályok előtt omlott össze. 20 óra 20 perckor a 31–33. védőkörletek előtt hiúsult meg egy újabb ellenséges támadás.¹⁸

¹⁴ Nyáry Brauner Iván: MKSZ 1934, 10.

¹⁵ Jungwirth Géza: HL Tgy. 239/I.

¹⁶ Nyáry Brauner Iván: MKSZ 1934, 11.

¹⁷ Jungwirth Géza: HL Tgy. 239/I.

¹⁸ Nyáry Brauner Iván: MKSZ 1934, 12.

A május 26-i olasz támadások az előző napokéhoz képest észrevehetően gyengébbek voltak. Az esti nagyobb rohamok alkalmával már a kifáradt ellenség habozását lehetett megfigyelni. Az olasz gyalogsági támadó hullámok a megindulás után rövidesen felbomlottak, majd amikor a honvédek hatásos tüzebe értek, a katonák visszafutottak kiindulási árkaikba. 13 órától az olasz tüzérség a 23–24. és 26–29. védőkörletekre pergőtüzet zúdított, majd 14 óra 15 perckor több ellenséges gyalogsági hullám indult támadásra. A 25. védőkörletnél a volt tábori őrsök vonaláig, a 27–28. védőkörletnél a drótakadályokig jutottak. Az osztrák–magyar ütegek által lőtt zárótüz hatása miatt fegyvereiket és felszerelési tárgyaikat eldobálva gyorsan visszamenekültek lövészárkaikba. A rá következő éjszaka nyugodtan telt el. A honvéd csapatok a szétlőtt akadályokat és állásokat a lehetőségekhez képest kijavították.¹⁹

A 41. honvéd hadosztály kiváló helytállását a május 25–26-i küzdelmekben Svetozar Borojević von Bojna vezérezredes,²⁰ az Isonzó-hadsereg parancsnoka egy üdvözlő és a helytállást megköszönő táviratban ismerte el. Annak szövege a következő volt: „A 41. honvéd hadosztálynak tegnapi és mai kiváló teljesítményéért, melyek a 41. honvéd hadosztály egy ritka győzelmi lapját fogják a történelemben képezni, szerencsekívánataimat fejezem ki. A hadosztály parancsnokának²¹ és a bátor csapatoknak legteljesebb elismerésem. Borojević vezérezredes.”²²

1917. május 27-től az olasz tüzérség tüze fokozatosan gyengült és a gyalogsági rohamok is abbamaradtak. Június 6-ig már csak járőrharcolt és kisebb csatározások folytak. Az ellenség megszállta a még május 23-án a honvédek által önként feladott tábori őrsök vonalát, és ott megkezdte a berendezkedést. A 41. honvéd hadosztályhoz beosztott 28. tüzérdandár július 1-jén kivált a hadosztály kötelékéből, és bevonult saját hadosztályához.²³

Június 11-től a honvédek harccsoportosítását a csata előtti csoportosítás (4 zászlóalj arcvonalban, 4 zászlóalj tartalék, 4 zászlóalj hátrébb pihenőben) váltotta fel.

A 41. honvéd hadosztály február közepe óta folyamatosan az első vonalban harcolt, ezért a 10. isonzó-i csata után, július 29-én a császári és királyi 48. gyaloghadosztály váltotta le az arcvonalban. Mint az isonzó-i III. védőszakasz tartalékát, augusztus 20-ig pihentették.²⁴

A 10. isonzó-i csata során a 41. honvéd hadosztály csapatai 54 olasz tisztet és 1410 katonát ejtettek foglyul, 19 géppuskát, 5 géppisztolyt, sok puskát, sisakot és egyéb felszerelési tárgyat zsákmányoltak. A foglyok 12 különböző gyalogezredhez tartoztak, ez a bizonyítéka annak, hogy a seregtest legalább három-négyszeres túlerővel állt szemben.

A hadosztály gyalogságának a vesztesége május 12. és június 11. között 8 halott, 37 sebesült, 7 beteg és 8 eltűnt tiszt, 360 halott, 1697 sebesült, 688 beteg és 487 eltűnt honvéd

¹⁹ Nyáry Brauner Iván: HL Tgy. 583., 8–9.

²⁰ Svetozar Borojević von Bojna (1856. 12. 13. Umetić – 1920. 05. 23. Klagenfurt) az osztrák–magyar hadsereg legmagasabb katonai rangot elért horvát származású tábornoka (1916. május 1-jétől vezérezredes, 1918. január 31-étől tábornagy), aki 1915. május 22. óta irányította az 5. osztrák–magyar hadsereg olaszok elleni védelmi hadműveleteit az Isonzó folyó mentén. 1917. május 18-tól az Isonzó-hadsereg, majd 1917. augusztus 22-től a világháború végéig a Borojević-hadseregcsoporthoz tartozó parancsnoka az olasz hadszíntéren. Neve összeforrott az isonzó-i csatákkal, nem véletlenül kapta a kortársaktól „az Isonzó oroszlánja” nevet. Életrajzát lásd Balla Tibor: A Nagy Háború osztrák–magyar tábornokai. Tábornagyok, vezérezredesek, gyalogsági és lovassági tábornokok, tábornagynagyok. Argumentum Kiadó, Budapest, 2010, 86–88.

²¹ A 41. honvéd hadosztály parancsnoka a 10. isonzó-i csata során simontornyai Schamschula Rudolf (1858–1931) altábornagy volt.

²² Nyáry Brauner Iván: MKSZ 1934, 13.

²³ Jungwirth Géza HL Tgy. 239/I.

²⁴ Berkó István: i. m. 329.

volt. Az olasz fogságba esettek száma 250–300 főre tehető.²⁵ A kostanjevicai betörést elhárító 31. honvéd gyalogezred különösen nagy veszteségeket szenvedett.

A 10. isonzói csata tanulságait a 41. honvéd hadosztály szempontjából az alábbiakban összegezhetjük:

A május 23-tól május 27-ig tartó harcok során csak hat honvéd zászlóalj jutott szerephez, a többieknek nem nyílt alkalmuk beavatkozásra. Szembetűnő volt a tartalékok parancsnokainak öntevékeny és eredményes működése. Mindez főleg az olaszok május 23-i Kostanjevicánál történt betörésével kapcsolatos események alkalmával volt megfigyelhető.

A hátsó magaslatokon elhelyezett tüzérségi figyelők, továbbá a hadosztálytüzérség is mindig megfelelő időben és kiválóan működött. Mindegyik zászlóaljkorletben tisztí figyelők működtek, akiknek a nyílt árokban lévő álláspontjukat gyakran változtatniuk kellett. Az ő érdemük, hogy a kavernákban elhelyezett honvédeket idejében riasztani tudták.²⁶

Az osztrák–magyar tüzérségi zárótűz a csata idején hézagmentesen feküdt az akadályok előtt. A hadosztály ütegei sokszor olasz tüzérségi tűz alatt álltak, ellenük gázgránátokat is alkalmazott az ellenség. Különösen sok felderítő-álláspont semmisült meg a csata során. Ennek ellenére az ütegeket még rövid időre sem tudták harcon kívül helyezni. A tüzérség elleni olasz repülőbomba-támadások és a repülőgépekről kapott géppuskatűz majdnem hatástalan volt. A császári és királyi tüzérség vesztesége május 12. és június 11. között 2 halott, 2 sebesült, 2 beteg, 3 eltűnt tiszt, valamint 21 halott, 128 sebesült, 17 beteg, 43 eltűnt tüzér volt.

A távbeszélő- és a fényszóró-összeköttetés jól és megbízhatóan működött. A távbeszélőlegénység a vonal fenntartása céljából emberfeletti munkát végzett, szolgálatuk sok áldozatot követelt. A jelentőfutók, akik az iskolázott legénység soraiból kerültek ki, kiválóan látták el feladataikat, azonban tekintélyes veszteségeket szenvedtek.

Az optikai távjelző eszközök a tüzérségi tűzben vagy megsemmisültek, vagy jelzéseiket nem lehetett látni a porban és füstben. A világítórakéták használata még nappal is elengedhetetlen volt.

Az ellenséges ütegek és aknavetők tervszerű leküzdésével sikerült elérni, hogy az olasz tüzérség csak az első vonalakat lötte, a hátsó területek csak kevés tüzet kaptak. A Temnica–Birhula-vonalban az egész harc tartama alatt az 5–6 zászlóaljat kitevő hadtesttartalék minden fedezék nélkül, a szabadban táborozhatott. Az élelmiszer-utánpótlás a csata összes napján, éjjel zavartalanul működött.

A saját arcvonal előtt felállított honvéd tábori őrsök, bár részben megsemmisültek, céljuknak megfeleltek, hiszen az ellenséges támadásnak hosszabb ideig ellenálltak és harci zajukkal az első vonalban küzdőket időben riasztották.

Az aknavetőket csekély hordtávolságuk miatt az 1. a. vonal közelében kellett felállítani. Azok csak a gyalogsági támadás megindulásakor kezdték meg a tüzelést. A nagyobb hordtávolságú aknavetők hiányát a honvédek saját bőrükön érezték, hiszen az olasz aknavetők felülmúlták a Monarchia hadseregében rendelkezésre álló ilyen harceszközök teljesítményét.

A rohamjárőrök tökéletesen beváltak. A harc követelményeinek megfeleltek, arra kiválóan fel voltak készülve, azonban sokszor 50 százalékos veszteséget szenvedtek.

A kedvezőtlenül fekvő, rosszul épített kavernák a Kostanjevicában május 23-án folyt harcok során gyászos szerepet játszottak. A szűk és fatámaszokkal ellátott bejáratok célszerűtlennek és tűzveszélyesnek bizonyultak.

²⁵ Nyáry Brauner Iván: MKSZ 1934, 13–14.

²⁶ Nyáry Brauner Iván: HL Tgy 583., 10–11.

Hasznos és célszerű volt az állásharcban, hogy a védőkörletek területi állandóságát fenntartották, határaikat nem változtatták meg.²⁷

A 10. isonzói csatában a honvédtisztek közül többen érdemeltek ki Tiszti Arany Vitézségi Érmel bátorságukért.

Draganits Ferenc, a 31. honvéd gyalogezred tartalékos hadnagya 1917. május 24-én az olaszok ismételt tömegtámadásaival szemben hősiiesen kitartott védőkörletében, az állásaiba behatolt ellenséget maroknyi csapat élén erélyes támadással kergette vissza.

Szilárd Béla, a 31. honvéd gyalogezred tartalékos főhadnagya május 23-án Kostonjelicánál századát ellentámadásra vezette, öntevékenyen az elrendelt vonalon túl nyomult előre, és ott elszigetelten, nagy erejű ellenséggel szemben hősiessé elszántsággal kitartott, amíg erősítés nem érkezett.²⁸

A Kostonjevica körüli harcokban hősiessé magatartásukért az altisztek és a legénység soraiból is többen kaptak Arany Vitézségi Érmel: a 31. honvéd gyalogezrednél *Borbély László zászlós*, *Moravcsik László őrmester*, *Schmidt Miklós tizedes*, *Doktor Mihály* és *Németh Bálint szakaszvezetők*, a 32. honvéd gyalogezrednél *Molnár János szakaszvezető*, a 20. honvéd gyalogezrednél pedig *Nagy János zászlós*. A 31. honvéd gyalogezred állományába tartozó *Szedlmayer Károly zászlóst* a harcok során tanúsított bátorságáért az I. osztályú Ezüst Vitézségi Éremmel tüntették ki.²⁹

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Balla Tibor: *A Nagy Háború osztrák–magyar tábornokai. Tábornagyok, vezérezredesek, gyalogsági és lovassági tábornokok, tábornaszernagyok*. Argumentum Kiadó, Budapest, 2010.
- Berkó István (szerk.): *A magyar királyi honvédség története 1868–1918*. Kiadja a M. Kir. Hadtörténelmi Levéltár, Budapest, 1928.
- Vitéz Doromby József–Reé László (szerk.): *A magyar gyalogság. A magyar gyalogos katona története*. Reé László Könyvkiadó- és Terjesztővállalat, Budapest, 1940.
- Jungwirth Géza nyá. őrnagy: *A m. kir. 41. honvéd gyaloghadosztály rövid története 1914–1918*. XI. 8. Hadtörténelmi Levéltár, Tanulmánygyűjtemény, 239/I.
- Nyáry Brauner Iván őrnagy: *A 41. honvéd hadosztály a 10. isonzói csatában*. Hadtörténelmi Levéltár, Budapest, Tanulmánygyűjtemény, 583.
- Nyáry Brauner Iván: *A 41. honvéd hadosztály a tizedik Isonzo-csatában*. Magyar Katonai Szemle, 7. füzet, 1934.

²⁷ Nyáry Brauner Iván: MKSZ 1934, 14–16.

²⁸ Berkó István: i. m. 384., 386.

²⁹ Doromby–Reé: i. m. 366.